

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-1>

УДК 658.8

Олег БОНДАРУК

Національна академія Служби безпеки України

<https://orcid.org/0000-0002-3472-9516>

e-mail: bondaruk00001@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА

У дослідженні актуалізовано проблематику державного підходу до формування інформаційно-аналітичного забезпечення стану фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора національної економіки на основі побудови системи відповідного статистичного спостереження. Метою дослідження визначено удосконалення статистичного спостереження в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора національної економіки України. Визначено переваги і недоліки існуючого в Україні статистичного спостереження за параметрами фінансово-економічної безпеки підприємництва. Узагальнено існуючу систему моніторингу та діагностики функціонування і розвитку сектору малого підприємництва в Україні та її аспекти в контексті економічної безпеки. Висвітлено послідовність стратегічної діагностики стану суб'єктів підприємництва за Ж. Тібо. Визначено систему об'єктів статистичного спостереження фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора національної економіки.

Ключові слова: статистика, статистичне спостереження, методи статистики, фінанси, фінансово-економічна безпека, підприємницький сектор, менеджмент.

Oleg BONDARUK

The National Academy of Security Service of Ukraine

IMPROVEMENT OF STATISTICAL OBSERVATION IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT SYSTEM OF THE BUSINESS SECTOR

The study updates the issues of the state approach to the formation of information and analytical support for the state of financial and economic security of the entrepreneurial sector of the national economy based on the construction of a system of appropriate statistical observation. The purpose of the study is to improve statistical monitoring in the financial and economic security management system of the entrepreneurial sector of the national economy of Ukraine. The advantages and disadvantages of the existing in Ukraine statistical monitoring of parameters of financial and economic security of entrepreneurship are determined. The existing system of monitoring and diagnosis of the functioning and development of the small business sector in Ukraine and its aspects in the context of economic security are summarized. The sequence of strategic diagnosis of the state of business entities according to J. Thibault is highlighted. The system of objects of statistical observation of financial and economic security of the entrepreneurial sector of the national economy is defined.

It was concluded that in Ukraine it is necessary to introduce statistical monitoring of the state of parameters of financial and economic security of entrepreneurship. The information collected in this way will serve as a sufficient analytical basis for identifying the shortcomings of the regulatory and legal environment of domestic business and developing, on this basis, high-quality, effective management decisions to overcome the most significant obstacles to strengthening the financial and economic security of entrepreneurship in Ukraine.

The scientific novelty of the research results lies in the improvement of the methodological and applied principles of the state policy of forming statistical monitoring of the financial and economic security of the business sector.

The applied value of the research results lies in the improvement of the system of information and analytical support for the management of financial and economic security of the entrepreneurial sector of the national economy of Ukraine.

Keywords: statistics, statistical observation, statistical methods, finance, financial and economic security, business sector, management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Проблематиці управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора економіки в Україні приділяється недостатня увага, що також стало однією з причин її низького рівня. В країні відсутні структури в системі органів державної влади, відповідальні за моніторинг, формування і реалізацію політики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва, але не з позиції бізнесу (мікрорівня), а як сектора національного господарства (макрорівень).

Вагомим кроком у бік покращення ситуації могла б стати практика здійснення статистичного спостереження за ключовими параметрами фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора. Однак, для цього слід розробити та інституціалізувати нормативно-методичне забезпечення відповідного статистичного спостереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам статистики, у тому числі в сфері діяльності підприємств і організацій, функціонування малого, середнього і великого підприємництва, присвячені публікації таких дослідників, як В. Барковський

[1, с. 106-111], І. Готліб [3, с. 260-264], А. Непран, Н. Чуйко, А. Воронкова [6, с. 96-105] та ін. вітчизняних і зарубіжних науковців.

Питання економічної безпеки суб'єктів підприємництва, у тому числі на макроекономічному та регіональному рівнях управління стали предметом наукового дискурсу у працях Н. Карачини, В. Семцова, М. Мирончука [4], І. Колодяжної, К. Буркіної [5, с. 135-140], О. Ляш, Т. Васильціва [9, с. 7-24] та ін.

З іншого боку, фінансова складова безпеки бізнесу та підприємництва в сучасних реаліях економіки України стали досяжними в підсумку досліджень К. Горячевої [2, с. 65-67], В. Пастухова [7, с. 8-15], О. Шнипка [9, с. 248-252], Р. Лупака [11, с. 105-112].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Разом із тим, в Україні відсутнє статистичне спостереження за параметрами фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора національної економіки і це створює актуальність відповідних наукових пошукувань у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є удосконалення статистичного спостереження в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора національної економіки України.

Виклад основного матеріалу

Слід вказати на те, що в Україні наявне статистичне спостереження за діяльністю підприємств або іншими словами підприємницькою діяльністю на мікрорівні управління (статистичні збірники: «Діяльність суб'єктів господарювання», «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва»), а також статистичні щорічники за галузями економіки) та на макроекономічному рівні (збірники: «Статистичний щорічник України», «Регіони України» та ін.). На їх основі формуються та відображаються окремі дані, однак з позиції фінансово-економічної безпеки як сектора національної економіки така інформація має свої недоліки (табл. 1).

Позаяк, розуміємо, що завчасне прогнозування та розпізнання кризи (внаслідок реалізації загрози) та діагностика її ймовірних негативних наслідків є найважливішою складовою державної політики успішної протидії та забезпечення таким чином стану сталої і динамічної фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання підприємницького сектора національної економіки. Це дозволяє розробити адекватні заходи реагування на небезпеки (загрози), що супроводжують фінансово-господарську діяльність вітчизняних підприємств.

Таблиця 1

Переваги і недоліки існуючого в Україні статистичного спостереження за параметрами фінансово-економічної безпеки підприємництва

Переваги статистичного спостереження	Недоліки існуючого статистичного спостереження
<ul style="list-style-type: none"> • наявна інформація про кількість суб'єктів бізнесу, у т. ч. прибуткових / збиткових, за видами і типами підприємств, формами власності, видами економічної діяльності, регіонами; • наявна інформація про обсяги й ефективність діяльності суб'єктів господарювання (доходи, витрати, фінансовий результат, рентабельність); • наявна інформація про ресурсне (персонал, фінансові ресурси, основні засоби) забезпечення суб'єктів підприємництва; • наявна інформація про активи, власний капітал та зобов'язання суб'єктів бізнесу, у т. ч. за видами економічної діяльності та статтями балансу; • наявна інформація про економічну та інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутня інформація про частку суб'єктів господарювання, які не здійснюють діяльність, хоча офіційно подають звітність; • відсутня інформація про інтегральну характеристику фінансово-економічної безпеки бізнесу, у т. ч. за видами економічної діяльності, галузями, регіонами, територіями; • відсутня інформація про параметри складових фінансово-економічної безпеки підприємництва (особливо фінансовою, економічною, інтелектуально-кадровою, техніко-технологічною); • відсутня інформація про рівень ризику та схильності підприємницького сектора до банкрутства; • відсутня інформація про якість (з позиції небезпеки) економіко-правового середовища бізнесу; • ін.

Джерело: авторська розробка.

Відтак, чи не на найперший план виходить завдання не швидкого реагування та вирішення ризикової ситуації, а навпаки – своєчасного прогнозування її настання та недопущення. Тобто органам влади важливо проводити моніторинг і діагностику, прогнозування стану та тенденцій розвитку фінансово-економічної безпеки сектора підприємництва за для того, щоб заздалегідь передбачити проблемну ситуацію і вжити заходів, щоб її не допустити. Втім, на сьогодні цей елемент планування державної політики в Україні працює недостатньо ефективно. Так, в нашій державі сформовано систему моніторингу і діагностики стану та розвитку підприємництва (рис. 1), але вона передбачає лише окремі аспекти, що стосуються його фінансово-економічної безпеки.

Її державна складова передбачає здебільшого подання даних офіційної статистики відносно кількості суб'єктів малого бізнесу, обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), чисельності найманих та зайнятих працівників, фонду оплати праці, даних балансу та інвестицій. Більше того, з року в рік статистичні дані все більше подаються у структурному вимірі, що унеможливує отримання кількісних

даних (наприклад, повністю відсутня інформація про кількість суб'єктів малого підприємництва, а про кількість діючих з них взагалі не йдеться вже багато років).

Державний моніторинг передбачає й щорічні звіти відповідальних за розвиток підприємницького сектору державних структур. Відтак, він певною мірою відображає лише аспект стану і розвитку, а також фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора, хоча й слугує певною інформаційною базою для аналітичних висновків щодо безпеки аналізованого сектору економіки.

Недержавна та міжнародна складові моніторингу і діагностики спрямовані на висвітлення проблемних аспектів співпраці з владними структурами та сприятливості підприємницького середовища; господарська складова об'єктивно є комерційною таємницею та призначена для внутрішнього використання. Отже, вітчизняна система моніторингу і діагностики фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора наразі є розрізною, не спрямованою на своєчасне виявлення негативних тенденцій, ризиків і загроз, змін у якісних аспектах бізнес-середовища та недостатньо інформаційно забезпеченою.

Це негативно, адже застосування діагностики (на протигагу процедур аналізу чи оцінки) більш доцільне безпосередньо при управлінні складними і системними категоріями, де необхідним є моніторинг стану розвитку подій і надання комплексної функціонально-структурної характеристики.

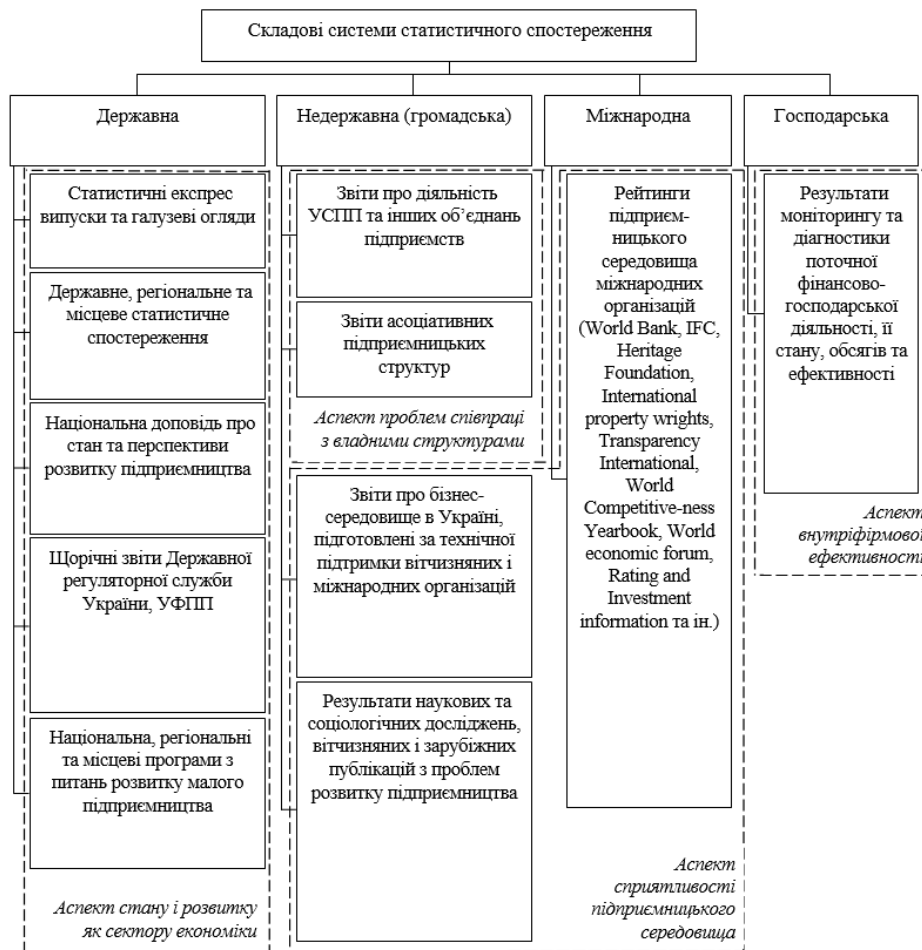

Рис. 1. Система моніторингу та діагностики функціонування і розвитку сектору малого підприємництва в Україні та її аспекти в контексті економічної безпеки (складено за [8, с. 56])

Поняття «діагностика» вже тривалий період часу є об'єктом досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Діагностика являє собою вчення про методи і принципи розпізнавання порушень в економічних, фінансових її управлінських механізмах. Сутність діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств полягає у встановленні та вивченні ознак, вимірюванні основних характеристик, які відображають стан економіки і фінансів суб'єктів господарювання, для передбачення можливих відхилень від стійких, середніх, стандартних значень і запобігання порушенням нормального режиму роботи. Діагностика фінансово-господарської діяльності включає визначення оціночних ознак, вибір методів їх вимірювання і характеристику цих ознак за певними принципами, оцінку виявлених відхилень від стандартних, загальноприйнятих значень.

В загальному ж в науковій практиці діагностика являє собою процес визначення стану об'єкта за допомогою різних дослідницьких процедур. Наприклад, в антикризовому управлінні існують такі об'єкти

діагностики як соціально-економічні системи; елементи складної системи; функції, що виконуються системою.

Як правило, метою проведення діагностики є отримання висновку про стан об'єкта і прогнозування його розвитку на перспективу. При цьому діагностика виступає важливим елементом управління, оскільки на її основі розробляються управлінські рішення, а, від того, наскільки якісно проведена діагностика, залежить і якість управлінських рішень, прийнятих за її результатами, а отже, і ефективність управління. Виходячи з цього, основними вимогами, які ставляться до діагностики є: автентичність (діагностика повинна ґрунтуватися на достовірній, первинній, вихідній інформації); об'єктивність (результати повинні залежати тільки від реального стану об'єкта, а процедура оцінки – мінімізувати суб'єктивний фактор); точність і результативність (повинні забезпечуватися можливість отримання однозначних висновків і прийняття правильних рішень).

До принципів діагностики складних фінансово-господарських категорій також відносять: достовірне відображення реального стану; наукову обґрунтованість; відображення мети; взаємозв'язок з іншими видами аналізу; системність; комплексність; варіантність; узгодженість окремих елементів; відображення галузевої та територіальної специфіки.

Очевидно, що вища трудомісткість діагностики порівняно з простішими формами дослідження обумовлює потребу обґрунтування послідовності її здійснення. Тому в економічній літературі можна виділити багато спроб ідентифікації етапів побудови системи діагностики та процедури її проведення. Втім, в основному результати наукових праць зводяться до того, що побудова системи діагностики стосується розробки механізму, здатного забезпечити своєчасне отримання інформації про загрози, які виникають у зовнішньому і внутрішньому економіко-безпековому середовищі. До етапів здебільшого відносять: I етап – проведення аналізу та визначення набору показників, що характеризують кризу (загрозу), її фактори та тип, які (показники) найбільш повно охоплюють стан і діяльність системи; II етап – визначення критеріальних значень показників, які проводять межу між нормальним станом і кризовим, що дозволяє при порівнянні спостережуваних показників з критеріальними встановити глибину (стадію) кризи; III етап – проведення регулярного аналізу (моніторингу) факторів кризи за допомогою спостереження за динамікою визначених показників на I етапі.

Етапами процесу проведення діагностики відповідно до розробленої системи діагностики є: 1) встановлення приналежності об'єкта до певного класу чи групи (етап якісної ідентифікації); 2) виявлення відмінностей об'єкта від об'єктів свого класу (групи) зіставленням кількісного показника, який характеризує його стан з базовими (граничними) значеннями (етап кількісної ідентифікації).

Додамо, що перевагами діагностики економічної безпеки є й надання комплексної якісної і кількісної оцінки її стану та рівня як цілісного організму, усвідомлення проблеми, виявлення сильних і слабких сторін фінансово-економічної безпеки підприємництва як сектору національного господарства.

Дещо іншу, порівняно зі згадуваною вище, етапність діагностики складних економічних систем пропонує Ж. Тібо (рис. 2). Згідно концепції науковця економічна діагностика передбачає аналіз фінансового та виробничого потенціалу підприємств, собівартості продукції (робіт, послуг).

Охарактеризовані аспекти попри їх позитивні сторони і недоліки мають враховуватися та узгоджуватися в методиці статистичного спостереження фінансово-економічної безпеки сектору підприємництва. Вони мають більшою мірою мікрорівневий характер дослідження, який теж важливий, але не враховує, по-перше, галузевого чи секторального аспектів та, по-друге, напрямів моніторингу і діагностики, узгоджених з важливими фінансово-економічними інтересами суб'єктів підприємництва, які потребують захисту.

Щодо першого, то для моніторингу і діагностики стану фінансово-економічної безпеки підприємництва може використовуватися така послідовність: (1) аналіз кількісних показників стану і динаміки розвитку підприємництва; (2) оцінювання стану і розвитку підприємництва у галузевому аспекті; (3) розрахунок показників стану безпеки підприємництва за параметрами її внутрішньої структури (економічна незалежність, ефективність функціонування, здатність до розвитку) та їх індикаторний аналіз; (4) аналіз передумов та чинників, економетрична оцінка факторів впливу на фінансово-економічну безпеку підприємництва; (5) структурно-функціональний аналіз ефективності системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва; (6) формування висновків щодо посилення фінансово-економічної безпеки бізнесу.

У національних доповідях про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні діагностика здійснюється здебільшого за утвердженою послідовністю, що передбачає висвітлення динаміки підприємництва та його внеску в національну економіку; аналізу інвестиційної та інноваційної активності підприємництва; надання характеристики економічної безпеки підприємництва; оцінювання ефективності державної політики регулювання розвитку підприємництва. Це ще раз підтверджує важливість, проте недостатність уваги до проблем безпосередньо фінансово-економічної безпеки підприємництва в Україні.

Додамо, що послідовність аналізу стану і проблем розвитку підприємництва, передбачена методичними рекомендаціями з розробки вітчизняних національної, регіональних та місцевих програм розвитку підприємництва, орієнтована переважно на висвітлення даних статистичного спостереження за

показниками розвитку цього сектору економіки, тобто не передбачає подання якісних аспектів функціонування чи перешкод розвитку, а також абсолютно не стосується оцінювання безпекових параметрів.

Рис. 2. Послідовність стратегічної діагностики стану суб'єктів підприємництва за Ж. Тібо

Відтак, вважаємо, що в Україні визріла необхідність розробки, впровадження та практичного використання на центральному, регіональному і місцевому рівнях моніторингу та діагностики стану фінансово-економічної безпеки підприємництва. Необхідно, щоб результати моніторингу в подальшому знаходили відображення у документах органів державної влади, положення яких спрямовані на подолання загроз фінансово-економічній безпеці суб'єктів бізнесу.

Таблиця 2

Об'єкти статистичного спостереження фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора національної економіки

Джерела загроз	Об'єкти спостереження
Взаємодія з владними структурами при проходженні суб'єктом господарювання етапів життєвого циклу	Мінімальні часові та фінансові витрати при державній реєстрації суб'єкта господарювання; наявність можливості для належної адаптації при запуску бізнесу та виході на ринок; захист права приватної власності; забезпечення економічно обгрунтованого терміну окупності інвестицій та достатнього рівня використання виробничої потужності; беззбитковість діяльності та економічно прийнятна ефективність фінансово-господарської діяльності; зростання та «перехід» у сектор середнього чи великого бізнесу.
Отримання доступу до прав діяльності	Відсутність (економічної прийнятності) трансакційних витрат при: відкритті об'єктів торгівлі, виробництва, сфери послуг, ін. видів діяльності; проходження ліцензійних процедур, отриманні торгових патентів; отриманні дозволів та погоджень; реєстрації та сертифікації технологічних процесів, продукції (послуг); отриманні інших державних дозволів і прав.
Державний нагляд та контроль за господарською діяльністю	Відсутність (мінімальних) фінансових витрат та втрат, зупинок техніко-технологічного процесу під час та після проходження перевірок державними контролюючими структурами, у т. ч. підприємств – партнерів, дочірніх структур; відсутність втрат робочого часу, тиску на керівників та негативного впливу на морально-психологічний клімат в колективі після перевірок; збереженість клієнтської та партнерської бази після перевірок.
Відносини з владними структурами при виході на ринок та здійсненні діяльності	Отримання рівних умов доступу та функціонування на всіх ринках (включно з державними закупівлями) шляхом дотримання принципів верховенства закону, рівності усіх суб'єктів економічних відносин, конкурентного середовища, відсутності корупції та адміністративного тиску; можливість належної адаптації (без або з прийнятними втратами) до умов господарювання при зміні положень законодавства; відсутність дискримінаційних проявів або «співпраці» представників влади з конкурентами.
Відносини з іншими суб'єктами господарювання	Забезпечення належної фінансово-економічної ефективності співпраці; залучення інвестицій та ресурсного забезпечення; збереження активів та ресурсів; конфіденційність інформації; гарантування права власності; відсутність втрат внаслідок умисних неконкурентних дій або поширення неправдивої інформації; відсутність крадіжок продукції (товарів).
Взаємодія з організаціями громадянського суспільства, іншими елементами інституціонального середовища	Забезпечення доступу до ринку праці і зайнятості; покращення рівня якості життя; забезпечення соціальної та екологічної безпеки; задоволення потреб членів суспільства; вплив на громадську думку; недопущення реалізації недоцільних для суспільства корпоративно-лобістських рішень; розробка корисних рішень з удосконалення середовища підприємницької діяльності та державного управління в цій сфері.
Вплив на бізнес злочинних структур	Збереження капіталу, матеріальних і нематеріальних активів; відсутність збитків та втрат в процесі судових суперечок; стабільність техніко-технологічного процесу; збереженість інформації.

Джерело: складено за [8, с. 72].

Крім того, імплементація моніторингу і діагностики передбачає регламентацію функцій та обов'язків відповідальних за неї органів влади, впровадження механізмів забезпечення взаємодії державних структур у процесі моніторингу, обов'язкове узагальнення та обробку результатів моніторингу з їх повноцінним висвітленням в офіційних владних виданнях, встановлення органу державної виконавчої влади з закріпленням за ним функції контролю моніторингу і діагностики, визначення офіційних документів для здійснення та подання результатів моніторингу і діагностики.

Треба наголосити на тому, що існує загроза перетворення статистичного спостереження фінансово-економічної безпеки підприємництва на банальні звіти про стан і перспективи розвитку підприємництва. За для її недопущення доцільно чітко ідентифікувати склад фінансово-економічних інтересів суб'єктів підприємництва, що є об'єктом як моніторингу і діагностики, так і державної політики з гарантування фінансово-економічної безпеки цього сектору загалом. Вважаємо, що головними класифікаційними ознаками ідентифікації та поділу фінансово-економічних інтересів є суб'єкти відносин (табл. 2).

Водночас, потрібно усвідомлювати, що незважаючи на те, що об'єктом фінансово-економічної безпеки підприємництва виступають економічні інтереси суб'єктів господарювання, ця категорія залишається макроекономічною та головним суб'єктом її забезпечення виступає держава, що має створити для цього сприятливе інституціональне макроекономічне середовище.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В Україні необхідне запровадження статистичного моніторингу за станом параметрів фінансово-економічної безпеки підприємництва. Зібрана таким чином інформація слугуватиме достатньою аналітичною основою для ідентифікації недоліків нормативно-правового середовища вітчизняного бізнесу та вироблення на цій основі якісних, ефективних управлінських рішень з подолання найбільш істотних перешкод посилення фінансово-економічної безпеки підприємництва в Україні, як от все ще не сформованість повноцінного здорового ринкового конкурентного середовища, монополізація ринків і ресурсів, незабезпеченість права приватної власності, існування непрозорої олігархічної системи та структури політико-економічних відносин, офшоризація інвестицій, наявність системної корупції, високий рівень тінізації як у секторі підприємництва, так і у багатьох сферах суспільного життя, незначні обсяги виробництва та реалізації продукції у розрахунку на одне діюче підприємство, скорочення частки діючих підприємств та збільшення частки збиткових, погіршення показників ефективності фінансово-господарської діяльності і використання ресурсного забезпечення, невисока інноваційно-інвестиційна активність суб'єктів підприємництва.

Подальші наукові дослідження в цій сфері важливо здійснювати у напрямі обґрунтування управлінських рішень зі зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємництва в Україні.

Література

1. Барковський В.В, Барковська Н.В., Лопатін О.К. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 424 с.
2. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. Економіст. 2003. № 8. С. 65-67.
3. Готліб І.Г. Статистичний аналіз руху та відтворення основного капіталу в промисловості. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 15. 2003. С. 260-264.
4. Карачина Н. П., Семцов В. М., Мирончук М. В. Контролінг економічної безпеки поведінки підприємств в умовах трансформаційних перетворень Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8665>
5. Колодяжна І. В., Букріна К. А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 135-140.
6. Непран А., Чуйко Н., Воронкова А. Використання статистичних методів в управлінні якістю продукції. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва. 2023. № 30. С. 96-105.
7. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність : монографія. Київ : КНТЕУ, 2002. 302 с.
8. Поповіченко Ю. А. Державне регулювання системи забезпечення економічної безпеки сектору малого підприємництва. Львів, 2014. 248 с.
9. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект : монографія. Київ, 2006. 288 с.
10. Ilyash O., Vasylytsiv T., Lupak R., Get'manskiy V. Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. Bulletin of Geography. Socio-economic Series. 2021. Iss. 51. P. 7-24.
11. Vasylytsiv T., Lupak R. Priorities and Tools of the State Regional Policy of Import Substitution in the Market of Ukraine's Consumer Goods. Стратегічні пріоритети. 2017. Вип. 3. С. 105-112.

References

1. Barkovsky, V.V., Barkovskaya, N.V., Lopatin, O.K. (2006). Probability theory and mathematical statistics. K.: Center of Educational Literature, 424 p.
2. Gorjacheva, K. (2003). Financial security of the enterprise. The essence and place in the system of economic security. *Economist*. Vol. 8, pp. 65-67.
3. Gottlieb I.H. Statistical analysis of movement and reproduction of fixed capital in industry. *Herald of socio-economic research*. Vol. 15. 2003. P. 260-264
4. Karachyna, N. P. Sementsov, V. M., Myronchuk, V. M. (2021). Controlling of the economic security of enterprise behavior in conditions of the transformations. *Effective economy*. Vol. 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8665>.
5. Kolodaznaya, I. V., Bukrina, K. A. (2019). Economic security in the sustainable operation of enterprise. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. Vol. 23, pp. 135-140.
6. Nepran, A., Chuyko, N., Voronkova, A. (2023). Use of statistical methods in product quality management. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. no. 30. pp. 96-105.
7. Pastukhova, V. V. (2002). Strategic management of the enterprise: philosophy, policy, efficiency. Kyiv, Ukraine. 302 p.
8. Popovichenko, Yu. A. (2014). State regulation of the system of ensuring economic security of the small business sector. Lviv. 248 p.
9. Shnytko, O. S. (2006). Economic security of hierarchical multi-level systems: regional aspect. Kyiv, 288 p.
10. Ilyash, O., Vasylytsiv, T., Lupak, R., Get'manskiy, V. (2021). Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. Iss. 51. pp. 7-24.
11. Vasylytsiv, T., Lupak, R. (2017). Priorities and Tools of the State Regional Policy of Import Substitution in the Market of Ukraine's Consumer Goods. *Strategic Priorities*. no. 3. P. 105-112.